

Onderwijs en creativiteit

Ten geleide

In het novembernummer van 1984 werd door de redactie van dit tijdschrift aangekondigd dat naast z.g. *Themanummers* ook inhoudelijk verwante artikelen in *serie-vorm* zouden worden gepubliceerd. De eerste serie was getiteld 'Onderwijs en het leren van begrippen'. Over dit onderwerp is intussen een aantal artikelen verschenen, terwijl nog enkele bijdragen worden voorbereid. In dit meinummer wordt een begin gemaakt met een tweede serie: 'Onderwijs en creativiteit'.

Empirisch onderzoek over dit onderwerp is van relatief recente datum. In de V.S. van Amerika startte het in het begin van de jaren zestig, in Nederland werd pas zo'n twintig jaar later systematisch over het onderwerp gepubliceerd. Als *oorzaak* van deze late aandacht wordt wel het aureool van 'mysterie' genoemd, dat zich rond het onderwerp bevond; creatieve mensen waren 'begenadigd'. Verstaald in meer psychologische termen kan men stellen, dat de z.g. trekken-theorie in de persoonlijkheidsleer eerst aan kracht moest inboeten voordat het doen van onderzoek naar de beïnvloedbaarheid van creativiteit kon worden overwogen. Overigens: één van de weinige theorieën waarin men zich tot die tijd met het ontstaan van creativiteit had beziggehouden, was de psychoanalytische. Het gegeven dat het in deze theorie gaat om een aspect van de emotionele ontwikkeling in een vroeg-kinderlijk stadium, nodigde zeker niet uit tot het doen van experimenteel onderzoek.

De belangrijkste *aanleiding* in de jaren zestig het onderzoek aan te vatten is ongetwijfeld het z.g. Sputnik-effect in de V.S. Zoals bekend trad dit effect op aan het eind van de jaren vijftig. Gevreesd werd voor een technologische achterstand op de USSR. Allereerst moest talent worden opgezocht terwijl getwijfeld werd aan de mogelijkheid om dit met de doorsnee intelligentie-tests te doen. In de tweede plaats

moesten, nadat vastgesteld was wat de kern van 'creativiteit' was, trainingsprogramma's opgezet worden.

Vanuit deze achtergrond is het begrijpelijk, dat het onderzoek door Getzels en Jackson (1962) naar de relatie tussen schoolprestaties, I.Q. en creativiteitsscores van ca. 450 scholieren uit Chicago grote belangstelling trok en een stroom van onderzoek tot gevolg had. Naar aanleiding van de gebruikte typen tests spraken Getzels en Jackson, in navolging van Guilford (1959) van 'convergeerders' (hoog I.Q.) en 'divergeerders' (hoge creativiteitsscore). Uit hun onderzoek bleek o.a., dat divergeerders met een niet zeer hoog I.Q. op school even goed presteerden als de zeer goede convergeerders (zeer hoog I.Q.). O.a. in een onderzoek met Schotse kinderen door Hasan en Butcher (1966) werd dit echter niet bevestigd en werd tevens een aanzienlijke correlatie gevonden tussen convergente en divergente testprestaties. De opvatting van MacKinnon maakte de situatie nog complexer. Deze stelde nl. dat boven een zeker minimum (convergente) intelligentie niet meer van invloed is op de mate van divergente produktie die iemand kan ontwikkelen. Een voortzetting van de discussie is o.a. te vinden bij Hudson (1970). In Nederland is de problematiek opgepakt door Nijse (1983) die er op promoveerde.

Het spreekt vanzelf dat de aard van de divergente testopgaven een cruciaal aspect vormt in de discussie. In het *Structure of Intellect Model* van Guilford (1956) zijn 24 van de 120 onderscheiden vaardigheden van divergente aard. Guilford's operationalisaties zijn van grote invloed geweest op de creatieve testontwikkeling: vrijwel alle testconstructeurs hebben zich erop georiënteerd. Hierbij kwam dat Guilford aan het eind van de jaren vijftig voorzitter van de APA was en met het onderwerp van zijn rede in 1959 aansloot op de 'creativiteitshausse' in de V.S. Ondanks het aantal van 24 tests is er veel kritiek op de stelling, dat Guilford's 'divergente denken' samen zou vallen met 'creativiteit'. Creatieve produktie zou een veel ingewikkelder gebeuren

zijn, dat zich ook over een geruime tijd zou uitstrekken. In Nederland is het o.a. Van Meel-Jansen (1983) die dit benadrukt. Zij wijst tevens op een informatieverwerkingsmodel dat Guilford in 1979 publiceerde en dat veel meer aspecten van creatieve produktie – zoals probleem-vinden – in zich bergt.

Desalniettemin zijn er nogal wat z.g. creativiteits-tests op de markt, die onder druk van allerlei praktische vraagstellingen ook worden gebruikt. Eén van de bekendste is ongetwijfeld de test van de Amerikaanse psycholoog Torrance (1966, 1974). Torrance hecht veel waarde aan het aspect 'originaliteit', dat overigens samenhang vertoont met het aspect 'ideeënrijkdom'. Over dit laatste aspect – dat met name weinig te maken zou hebben met (convergente) intelligentie – is veel gepubliceerd; zie in Nederland bijvoorbeeld Wolters (1980).

De serie artikelen in *Pedagogische Studiën* begint met een artikel van Boonman en Pennings over de mogelijkheid 'creativiteit' te onderwijzen. Uiteraard komt hierbij de discussie over de operationalisering aan de orde. Het tweede artikel is van de hand van Span, die de bijdrage onderzocht heeft die een bepaalde creativiteitstest levert bij de selectie van 'zeer begaafde' kinderen. In een derde artikel tracht Wolters te achterhalen wat 'intuïtie' eigenlijk is, uiteraard vooral in het kader van creatief denken. In een vierde artikel gaat Brugman in op het momenteel sterk in de belangstelling staande 'problem finding'.

Voor de redactie
P. Span

Literatuur

- Getzels, J. & P. W. Jackson, *Creativity and Intelligence*. John Wiley, New York: 1962.
- Guilford, J. P., The Structure of Intellect. *Psychological Bulletin*, 1956, 53, 267-293.
- Guilford, J. P., Three Faces of Intellect. *American Psychologist*, 1959, 14, 469-479.
- Hasan, P. & H. J. Butcher, Creativity and Intelligence. *British Journal of Educational Psychology*, 1966, 36, 129-135.
- Hudson, L., *Frames of Mind*. Penguin Books, Harmondsworth: 1970.
- Meel-Jansen, A. Th. van, Gedachtensprongen. In: J. de Wit, H. Bolle en J. M. van Meel (red.), *Psychologie over het kind*, 7. Swets & Zeitlinger, Lisse: 1983.
- Nijssen, M., *Intelligentie en creativiteit bij elf- tot dertienjarige kinderen*. Dissertatie, Groningen: 1983.
- Torrance, E. P., *Torrance Tests of Creative Thinking*. Scholastic Testing Service, Bensenville: 1966, 1974.
- Wolters, B. J., *Studies over creativiteit*. S.V.O., Den Haag: 1980.